

Становище

относно дисертационния труд на Явор Ангелов Иванов, редовен докторант в Секция за тракийска археология при НАИМ-БАН, на тема: „Защитно въоръжение в Древна Тракия на север от Хемус през V–III в. пр. Хр.“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ от доц. д-р Милена Тонкова, Секция за тракийска археология при НАИМ-БАН, член на Научно жури (заповед I 1365/5.09.2022 г. на директора на НАИМ-БАН)

С представения дисертационен труд Явор Иванов се изявява като познавач и задълбочен изследовател на защитното въоръжение в Древна Тракия. В това изследване, работата върху което е продължила много години, той е анализирал не само известните представители на защитното въоръжение от Северна Тракия, каквато е темата на неговата дисертация, но и приведените за сравнение, и равностойно разгледани артефакти от Южна Тракия, с което е разширена значително неговата изворова база. В дисертацията са анализирани 75 паметници от различните категории защитно въоръжение в Северна Тракия, разгледани в контекста на 223 артефакта, техни паралели, главно от Южна Тракия, Древна Гърция, Скития. Макар че през годините има многобройни публикации – първични и аналитични изследвания, досега не е направено обобщително изследване по темата, което прави дисертационният труд актуален.

Дисертацията съдържа три основни части – текст, каталог и приложения, общо 863 страници. Текстът се състои от въведение, три основни глави с подглави, заключение и използвана литература, общо 400 страници (от които 50 стр. с над 600 цитирани заглавия) и приложения № 1-2 (с основния сравнителен материал от Южна България и представяне на по-важните дискуссионни комплекси от Северна България), илюстрации към каталога, списъци на изображенията, научните приноси и публикациите на автора във връзка с темата на дисертацията. Каталогът е изчерпателен, като включва оптимално представени 75 представители на защитното въоръжение, открити в 41 обекта от Северна Тракия. Графичните и табличните приложения на дисертацията включват 221 табла със снимки, рисунки и реконструкции, 3 фигури, 22 образа, 5 карти и 3 таблици. Илюстрациите – снимки на предметите с многобройни детайли, графични реконструкции, голяма част дело на автора на изследването, се отличават с високо качество и са едно от важните достойнства на труда. Таблиците са аналитични и онагледяват хронологическия диапазон, в който се разполагат основните артефакти и комплексите, към които те принадлежат, според водещите изследвания по темата. Те илюстрират състоянието на проучванията, от което стартира настоящият труд.

В увода е формулирана целта на дисертацията – цялостно изследване на предмети и изображения на защитното въоръжение от V-III в. пр. Хр. в Северна Тракия, като са описани подробно изпълнените задачи. Коментирани е изворовата база от 75 артефакта, сред които най-многобройни са шлемовете, предимно халкидски и трако-халкидски тип, и отделни представители на броните, пластинчатите ризници, яки-нагръдници, наколенници, сред които три парадни, един щит. Както бе споменато, в коментара им е включен и достъпния сравнителен материал от Южна Тракия, което разширява в голяма степен изворовата база. Важно обстоятелство е, че 28 от анализирания предмети, предимно шлемове и брони, са документирани лично от автора на изследването. Тук би могло да се добави оценка на изворовата база – каква част от паметниците са от комплекси - некрополи, съкровища, други, публикувани или не и др.

Представени са известните писмени извори с информация по темата, подробно са анализирани иконографските свидетелства – паметници на торевтиката и гробничната живопис с изображения на елементи на въоръжението. Направени са важни наблюдения, като идентификацията на наръкавници, яки-нагръдници и други елементи на войнското снаряжение при апликациите от Летница, изображенията в Свещарската и Александровската гробница и др.

Същинската част на изследването, посветено на анализа на основния извор – археологическите паметници, е предшествано от историографски преглед на проучванията, обширна глава (над 100 стр.), изчерпателна, макар и нетрадиционно представена – по години на публикуване на изследванията, а не по теми, категории, периоди. Подробно са анализирани изследванията на многобройни учени от България и чужбина, чиито публикации формират познанията в тази област, независимо дали обнародват отделни паметници или създават класификации на базата на вече известното. Публикациите са представени с оценка на приноса на отделните учени към проблематиката, личи доброто познаване на различните мнения, подчертан е приносът на различни автори към важни етапи на изследването. Представени са основните типологии при шлемове, брони, предпазни яки-нагръдници. Тази част на изследването показва, че авторът владее проблематиката. Тук бих препоръчала, освен динамиката на този процес на публикуване и анализ на паметниците, да се добави и оценка на това кои от тези публикации, част от тях от автори на типологии на категории предмети, които са обект на изследване, са базата, върху която е стъпил дисертационният труд. Това е начин да се открие още по-добре приносът на автора, както и актуалността на темата.

Следва основната част на изследването, посветено на археологическите артефакти. Най-обемни са главите с анализ на шлемовете и особено, на доминиращия халкидски и трако-халкидски тип, на броните, на пластинчатите ризници, яките-нагръдници,

наколенници, щитове. Акцент в разглеждането на съответните категории са парадните шлемове и наколенници от злато и сребро.

Към тази част на изследването имам отделни бележки. По отношение на представените типологии при отделните категории паметници бих препоръчала да се добави кратка уводна част, в която да се представят съществуващите типологии, кои от тях авторът припознава и използва, кои от тях допълва, коригира. Кои са изначално нови, и на каква база са направени. Такава информация съществува в историографския преглед, но е необходимо тук да бъде преформулирана при всяка отделна категория артефакти. Както и да се формулират по-отчетливо типобразуващите признаци и променящите се белези при различните варианти.

Извеждането на информацията за основните паметници от Южна Тракия в отделно приложение (1) е важна стъпка за преодоляване на съществуващия дисбаланс между включените в каталог с множество параметри артефакти от Северна Тракия и сравнителния материал южно от Хемус, често пространно анализиран в текста. Така се осигурява възможността в изложението да се работи с целия материал от България в еднакъв обем и характеристики без да се накъсва изложението. При публикуването на дисертацията това приложение може да стане втори, равностоен каталог като се допълнят характеристиките на паметниците и контекстите. Това се отнася и за оформеното приложение (2) с анализ на дискуссионните комплекси на някои от важните артефакти.

В текста все още има големи пасажи в скоби с цитирана литература, които накъсват текста. Често се губи логиката му. Затова предлагам тези пасажи, да бъдат дадени в бележка под линия, или да се оптимизират, като се оставят само тези заглавия, които имат отношение към конкретната дискутирана тема.

По отношение на хронологията на паметниците, особено когато става въпрос за предлагане на нови датировки на емблематични за тракийската култура паметници, е необходима много сериозна нова аргументация. Или да се подчертае в текста, на каква основа авторът приема една или друга хронологическа позиция за конкретната група артефакти. Това се отнася например за парадните шлемове и наколенници. На с. 311 има пасаж, в който се казва, че кнемидите са характерни за първата четвърт на IV в. пр. Хр. От къде идва тази увереност? Би трябвало да има авторови аргументи защо предлага тази доста по-ранна датировка. Тя не излиза априори от цитираните различни мнения в каталога за датата на паметника или неговия контекст.

Тези предложения целят да се оптимизират резултатите на труда при неговото публикуване.

В заключение може да се каже, че целите на дисертационния труд са изпълнени. Неговият автор е събрал, идентифицирал, анализирал, илюстрирал достъпните паметници –

елементи на защитното въоръжение в Северна Тракия и до голяма степен – тези от Южна Тракия, което е достойнство на изследването. Важна част от тях са документирани лично от него в съответните музеи, на високо професионално ниво. В труда е засвидетелствано дълбоко познаване на специфичните проблеми на изворовата база, както и на научния синтез до този момент. Явор Иванов е дълбоко ангажиран с проучваната тема, познава постигнатото в детайли, дисертационният труд е нова база за бъдещите изследвания на защитното въоръжение в Тракия.

Авторефератът представя изчерпателно дисертационния труд и отговаря на изискванията.

Посочените в приложената автосправка приноси представят основните постижения на дисертационния труд. Значителният брой статии и студии на Явор Иванов по темата на дисертацията, публикувани през последните 15 години, свидетелстват за задълбочен професионален интерес и възможности в проучването на защитното въоръжение в Тракия.

Въз основа на посочените достойнства на труда и на професионалните качества на неговия автор предлагам на уважаемия Научен съвет на НАИМ при БАН да присъди на докторант Явор Иванов образователната и научна степен „доктор“.

1 ноември 2022 г.

доц. д-р Милена Тонкова